

UDK 821.163.42(091)
Izvorni znanstveni članak
Primljen 29. 10. 2010.
Prihvaćen za tisak 15. 3. 2011.

DEAN SLAVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, HR-10 000 Zagreb
dean.slavic@ri.t-com.hr

DEKOVIĆEVA *DOLINA NOĆNIH PRIKAZA*

U članku se interpretira Dekovićeve egzorcistička poema *Dolina noćnih prikaza* te ističe odnos kršćanskih i drugih simbola iz djela.

Ključne riječi: Deković, balada, interpretacija, kršćanski simboli

Uvod

Članak se temelji na tezi prema kojoj poema *Dolina noćnih prikaza* Darka Dekovića operira simbolima koji tekst smještaju u obzor kršćanske kulture i biblijskoga interteksta.

U prvom su dijelu članka doneseni osnovni pjesnikovi životopisni podatci, a zatim slijede tekst poeme (2) i komentar ključnih događaja (3). Obilježnost strukture kršćanstvom posebno dokazuju brojevi šest i pet, kojima se ostvaruje prožetost oblika i sadržaja. Nakon toga dolazi rasprava o žanrovskom problemu (4). U petom se dijelu tumače prostorne i vremenske odrednice, simboli koji se opetuju te junak i protujunak, koji je sotonoidan lik i ujedno naslovljenik iskaza. Razlike i srodnosti suparnika (5.4) nose konačne dokaze o prožetosti djela biblijskim i kršćanskim značenjima.

1. Prilog za životopis i bibliografiju književnih radova

Darko Deković (1947–2008) poznat je u krugovima hrvatskih proljećara iz 1971, bio je među dragovoljcima i hrvatskim braniteljima tijekom Domoinskoga rata te među kroatistima koji proučavaju glagoljaštvo.

Autor ovdje interpretirane poeme bio je u studentskim danima istaknuti član udruge kršćanske mladeži Synaxis u Rijeci te djelatnik Matice hrvatske, zbog čega je godine 1972. osuđen na robiju te su mu oduzeta građanska prava i pravo na studij. Ratne godine, od 1991. do 1995, provodi uglavnom na ličkom bojištu, a razvojačen je u činu bojnika Hrvatske vojske. U međuvremenu je uspio završiti studij kroatistike, magistrirati na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i napisati disertaciju o riječkom glagoljaštvu. U znanstvenom opusu ističu se njegovi radovi koji prikazuju *Missal hervaski* Jurja Manzina iz XVII. stoljeća.¹ Darko Deković bio je oženjen i imao je troje djece.

Pjesme koje čine poemu s naslovom *Dolina noćnih prikaza* objavljujane su u časopisu *Dometi*: broj 7–12/1996. sadrži pjesmu *Suton* i donosi njezin njemački prijevod; u broju 1–4/2002. tiskan je *Noćni obračun*, također u njemačkom i talijanskom prijevodu; broj 1–4/2003. sadrži nadnaslov *Dolina noćnih prikaza* s važnom napomenom *izbor iz zbirke* – iza koje slijede pjesme *Sraz* i *U mraku*.

U ovom se tekstu pjesme navode prema zapisu sa zbitice (CD-a) koji je piscu članka ustupila Doris Brusić, Dekovićeva suradnica iz Matice hrvatske. Na tom zapisu četvrti ciklus ima naslov *Dolina noćnih prikaza* koji se prostire cijelom stranicom. Ispod naslova je dio pjesme *Suton* – ovdje očito shvaćen kao poseban tekst koji pripada ciklusu. Pjesma počinje stihovima: “U sutonu, / dok putenost moja gori.” Slijede pjesme *Noćni obračun*, *Sraz* i *U mraku*.

Pjesme su na njemački prevele Srebrenka Iveković (*Beim Sonnenuntergang, Nachtsvergeltung*) i Estera Gatarić (*Der nächtliche Kampf*). Talijanski prijevod *Di notte, una resa dei conti* potpisao je Danijel Načinović.

2. Tekst poeme

Budući da je tumačeno djelo teže dostupno, a nije opširno, ovdje će biti preneseno u cijelosti.

DOLINA NOĆNIH PRIKAZA

*U sutonu,
dok putenost moja gori,
osjećam pred sobom
mirise divljih skloništa
i samotnih gozbi.*

---

¹ Prikaz njegova znanstvenoga djela (obuhvaća desetke izvornih znanstvenih radova) nalazi se u časopisu *Dometi* (1–2/2008).

NOĆNI OBRAČUN

*Mišljah da dolinom vode utabane staze
onih koji obuzdavahu konje pred prikazama.
Mišljah da kopita prošla su ovuda,
a samo je divlje raslinje oko mene
i potoci nose mulj.*

*Ostatke moje davne večere raznijelo je vrijeme,
a moje se sklonište rasulo u prah.
Možda zato ćutim blizinu tvoje pratnje
suputniče u bojnoj odori
i nazirem tvoju kob.*

*Gacam vlažnim koritima potoka.
Nema snoviđenja,
samo tvoja sjena pada na put kojim hodim.
Mjesec u tišini bjelinom sja
i odaje mi tvoje tajno ime.*

*U šipražju krijese oči zvijeri noćnih.
Dubovi zaklanjaju vrhunce i proplanke.
Dok savijam grane za svečanost jutra
krije te mrak gustiša šumskoga,
a nijema pratnja tvoja zvekeće oružjem.*

*U hipu propeo se konj moj pred tobom,
dolinom jeknuo je bolni rzaj.
Od jeze prikaze su ušutjele,
sučeljen si sa mnom konačno,
plašt tvoj razgrnuo se na mjesečini.*

*Ne možeš sa mnom ogledati snagu
jer plašt moj još nije satkan,
jer muk je moj jači od tvojega,
jer dolina jekne kad podbodem konja,
jer ja sam svoje sklonište i večera.*

*Kastav, dana 21. lipnja 2002, u kasne sate obasjane mjesečinom,
u počast suputniku i ljetnome solsticiju*

SRAZ

*Mjesec nad dolinom bjelinu prosiplje.
Borba je i ruka tvoja vitla oružjem.
Samotnost moja jarost tvoju potiče,
a sraza nema tvarnoga ni krvi ljudske.
Nijema tvoja pojava traži žrtvu duše.*

*Do sad u dolini slušah samo vučji pjev,
a ti dođe preda me u bojnome stavu,
bez glasa, kao uljez u dolini prikaza.
Šutnje ratuju sred grmuljaka na ledini;
nož tišine bliješti na svjetlu mjesečevu.*

*Stojiš podalje prijetećom pojavom svojom
dok sluge tvoje preplašene okružuju me.
Sred bojne igre privid pjesme načuh
pjesme tople što okruži me mjesto krvi
i rabih moć svoju skrivenu i tebi tuđu.*

*Ti što ratuješ opterećen sigurnošću
ne poznaš tajnu sanjarskoga opstanka
ni snagu kojom privid dušu zadobiva.
Nakaze tvoje stale su i povlače se.
Gubiš bitku i bijes tvoj lebdi u zraku.*

*Nestaješ u sjeni plašta i u mraku dubova
poslušnici tvoji izvlače se kroz šipražje.
Sva snaga tvoja urlikom zlim postade.
Urlikom što odjekuje obroncima doline
i odbija se od stijena dalekih i vječnih.*

*Jenjaju zvuci krda tvoga nestajućega.
Tek povremeno urlik udaljeni, sve dalji
dopre do ledina kojima nastavljam hod.
Mjesec prizemljen gasne za planinom.
U mraku dolazećemu ostaje slutnja zore.*

U Kastvu, 2. prosinca 2003.

U MRAKU

*U hipu tama dolinom zavlada svom.
Vid moj kopreni noćnoj svikava se,
a sluh živnu tražeć glase njemušte:
tužne pjesme vučje i lelek prikaza.
Žubori potok negdje bliz i nevidljiv.*

*Odjednom muk zavlada potpuni.
Stadoh da dijelom tišine postanem.
I konj moj zasta, što vođah ga na uzici.
Dah njegov ćutim za vratom u mrklini
i stravu slutim u očima plahim njegovim.*

*Iako ne čujem šum kretanja tvogega
ćutim da vraćaš se gonjen osvetom.
Na ledini čekam te skriven i slijep.
Mrak što štiti me od uzleta poročna
strepnjom mi dušu obavija i zastire vid.*

*Prvo osjetih te, a potom čuh ti hod
spodobo neumiriva i nespokojna.
Iskaljuješ gnjev što si ga nakupio
prodajući sumanuto sidrišta i luke
za šareno blještavilo svakodnevice.*

*Mrak Božji i mir tijela čuvaju me
od udarca oštrice mržnje bezglave.
Sumanut od poraza prolaziš uza me.
Nevideć me nestaješ u noćnu bespuću
i mir potpuni dolinom zavlada svom.*

*Prilegoh trudan na busene suhe trave
i tisuće zvijezda poput saga pokriše me.
Na tlu neravnome usnuh dom svoj
i bol duše samotne ćutjeh u grudima
dok blaga svjetlost jutra buđaše dolinu.*

U Kastvu, 1. siječnja 2005.

3. Datacije i ključni događaji djela

Nadnevci na elektroničkom zapisu označuju doba nakon prvoga objavljivanja pa je razvidno da je Deković pripremajući zbirku radio i na već publiciranim tekstovima.

Pisac je u sedamdesetim godinama prošloga stoljeća pisao čakavsku poeziju i ti su tekstovi ostavljali dojam nastanka u kratkom času. Čakavski je ciklus na kraju nosio poletnu nadu u povratak iz zatvora i susret s dragim osobama. Više od trideset godina dijeli te stihove, koji također nose ozbiljnost iskaza, od ipak težega i tamnijega izraza *Doline noćnih prikaza*. Te četiri pjesme koje čine jedinstvenu poemu plod su nadahnuća usavršavanoga pomnim poslom koji je zahtijevao više vremena. Dokaz za tu tvrdnju su i novi nadnevci na elektroničkom zapisu.

Ranu čakavsku poeziju i kasni ciklus pisan standardnim jezikom povezuje borba i pobjeda subjekta pjesama, dakle lirskoga kazivača. No, pobjeda u kasnoj poemi nije konačna, zlo s kojim se subjekt sukobljava nastavilo je živjeti. Pjesnik je namjeravao pisati i dalje, tako da ono što čitatelj ima pred sobom postaje dio zamišljene zbirke.

Potrebno je istaknuti najvažnije događaje iz poeme kako bi se čitatelj lakše snašao u interpretaciji. Uvodna pjesma smještena je u suton, a u njoj subjekt govori “dok putenost moja gori”. Pred sobom osjeća miris divljih skloništa i samotnih gozbi.

Sljedeće tri pjesme prikazuju tri sukoba s neprijateljem koji nije nedvojbeno imenovan, a jedan od izraza kojim se označuje biva riječ “spodoba”. Subjekt je u borbi sam, spodoba ima na svojoj strani prikaze, označene kao sluge i kao krdo. Pjesma *Noćni obračun* donosi slike mraka, doline i šume, samotnoga subjekta na putu, konja i zveket oružja – što će ostati trajna obilježja ciklusa. Uz aoriste, ovi simboli upućuju na prošlost i tvore baladičan ugođaj. Neprijatelj se u prvoj pjesmi pojavljuje, ali nema pravoga sukoba. Lirski subjekt govori: “Ne možeš sa mnom ogledati snagu / jer plašt moj još nije satkan, / jer muk je moj jači od tvojega.” Kazivač se uklonio borbi, ali to nije izravno iskazano.

Iduća pjesma *Sraz* donosi vrhunac sukoba. Iznenada doznajemo kako je riječ o duhovnoj borbi: “Samotnost moja jarost tvoju potiče, / a sraza nema tvarnoga ni krvi ljudske. / Nijema tvoja pojava traži žrtvu duše.” U borbi subjekt nadvladava te se povlače neprijatelj i sluge koji su okružili borca. Sluge se zapravo izvlače kroz šipražje, a riječ “izvlače” podsjeća na vojnu terminologiju i ratna izvješća.

U posljednjoj, četvrtoj pjesmi koja se zove *U mraku* vraća se neprijatelj, spodoba koju progoni osveta. No, osamljeni se kazivač primirio, posve je

nečujan i neprijatelj prolazi pokraj njega ne opazivši svoju moguću žrtvu. Kazivač je zaspao pokriven zvijezdama, osjeća bol u duši, sanja dom i sluti dolazak jutra.

4. Struktura

4.1. Oblici prerastaju u sadržaj

Tri glavna dijela poeme imaju zajednička formalna obilježja koja mogu tumačiti sadržaj pa držim da je oblik srastao sa sadržajem. Sve tri središnje pjesme sastavljene su od šest kvintina. Kitica od pet stihova vrlo je rijetka u usporedbi s četverostihom. Najpriznatija pjesma vjerojatno je Eliotov četvrti dio kvarteta *East Coker*. U njoj pet stihova podsjeća na pet rana Kristovih jer lirika govori o Velikom petku.²

Deković u posljednjoj pjesmi svojega ciklusa kazuje: “Mrak Božji i mir tijela čuvaju me / od udara oštrice mržnje bezglave.” Pet stihova u tako postavljenom surječju i ovdje nose veze s Kristovih pet rana na križu i borbom na Veliki petak.

Svaka od triju središnjih pjesama ima po šest kitica, a time poema govori o Sotoninu broju kako ga prikazuje *Knjiga Otkrivenja*: “Tko je prodoran, neka odgoneta značenje broja Zvijeri. To je, uistinu, broj čovjeka: njegov je broj šeststo šezdeset i šest” (Otk 13, 18).³ Valja reći da je broj iz *Knjige Otkrivenja* ujedno broj čovjeka – možda upravo onoga koji mora nadvladati zlo.⁴

Međuprožetost forme i sadržaja ovdje ostvaruje Brooksove postavke o strukturi.⁵ Ciklus svojim brojevnim znacima pokazuje imena protivnika. Na jednoj je strani osamljeni kazivač koji oponaša Gospodina našega Isusa Krista, na drugoj je strani neprijatelj, spodoba srodna Sotoni. Naziv “spodoba”, koja dijeli četiri fonema s riječju Sotona i ima isti broj slogova, nije bez značenja – ona upućuje na kršćansku kulturu iz koje tekst izranja.

---

² Usp. *Književna smotra* 108–109/1998.

³ Navodi iz *Svetoga pisma* dani su prema *Bibliji, Starom i Novom zavjetu*: Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984.

⁴ Time se bavio i Pjer Bezuhov iz Tolstojeva *Rata i mira*.

⁵ “The structure meant is certainly not ‘form’ in the conventional sense in which we think of form as a kind of envelope which ‘contains’ the ‘content’. The structure obviously is everywhere conditioned by the nature of the material which goes into the poem” (Brooks 1960: 159).

Nema jednoznačna odgovora o tom tko je na numeričkoj razini nadvladao u poemi. Oba su borca sudjelovala svojim znacima u tvorbi umjetnine riječi. Sam smisao biva jasnim: tri puta po šest kitica označuje sotonsku stranu; sve te kitice imaju po pet stihova koji označuju Kristovu blizinu. Znači da se u dio svijeta zablacen negativnim znacima unosi Kristovo svjetlo i ono uništava mračno blato zla. Šest kvintina nisu, dakle, slučajnost nego motiv dobro umrežen u sustav drugih simbola, što znači da je riječ o vrijednoj književnosti.

4.2. Žanrovi

Govoreći o obliku tih pjesama u žanrovskom smislu, ne ćemo pogriješiti ako utvrdimo sličnost s baladama – sličnost, a ne punu ostvarenost žanra. Evo nekih elemenata koji prema Cuddonu obilježuju tu vrstu: pjesma kazuje pripovijest, početak je nagao, jezik je jednostavan, pripovijest je iznesena opisom akcije i razgovorom, tema je često tragična, čujemo refren i uopće opetovanosti simbola. Uz to, nalazimo dramatske elemente, a pripovijest je povezana s ratom, smrću, avanturom i nadnaravnim (Cuddon 1999: 71, 73).

U Dekovićevoj baladičnoj poemi nalazimo pripovijest o borbi dvojice suparnika, a trag razgovora vidljiv je u obraćanju osamljenoga borca svojem neprijatelju. Refrena u pravom smislu nema, no ipak čujemo opetovane simbole skloništa, hrane, sukoba, samoće, konja, prikaza i spodobne. Borba nije završila tragično za kazivača, ali zlo isto tako nije do kraja poraženo. Ističemo ponovno da djelo ima sličnosti s baladama, ali ga taj žanr ne određuje do kraja.

U baladama katkad nalazimo kršenja zakona fizike, a tako je i u Dekovićevu djelu u kojem se spominju slutnje neprijateljske blizine, poglavito u posljednjoj, četvrtoj pjesmi ciklusa.

Dobro je tu spomenuti i romansu. Misli se pritom na način pisanja, točnije na narativnu kategoriju kako ju tumači Northrop Frye u *Anatomiji kritike* (usp. Frye 1979: 211–233), a ne misli se na romancu kao pjesničku vrstu s ljubavnom zgodom. U romansama čitamo o borbi dvojice suparnika na život i smrt. Pozitivan lik traži neprijatelja, mora pritom spasiti dragu i zadobiti grad. Tipična bi romansa bio Tolkienov *Gospodar prstenova*, poglavito sa stajališta junaka Aragorna. U Dekovića nalazimo neke od elemenata romanse: suparnici su pozitivni kazivač kojega možemo nazvati osamljenikom te negativna osoba koju ćemo zvati spodobom, jer je tako i imenovana. Borba se ne vodi za dragu, nego za junakovu dušu, a možda i koju drugu dušu. Na kraju osamljenik sanja o svojem domu koji je i prefiguracija grada iz romanse.

5. Diskurz⁶

5.1. Naslovljenik

Kazivač ranoga čakavskoga ciklusa obraćao se osobama koje voli: Bogu, supruzi, dragim ljudima, u prenesenom značenju i hrvatskomu narodu – ne smijemo zanemariti datacije na kraju pjesama. Kazivač kasnoga ciklusa govori svojemu neprijatelju. Govor mu nije ispunjen mržnjom, nego visokom sviješću o blizini toga neprijatelja te o njegovim obilježjima:

*Prvo osjetih te, a potom čuh ti hod
spodobo neumiriva i nespokojna.
Iskaljuješ gnjev što si ga nakupio
prodajući sumanuto sidrišta i luke
za šareno blještavilo svakodnevice.*

Goetheov Mefisto nudi Faustu zadovoljstva na ovom svijetu, a za uzvrat traži službu u paklu. Taj Mefisto ima i niz simpatičnih crta i nije bez smisla za humor – istaknut je u tom smislu prizor u gostionici u Leipzigu kada vrug iz “škulja” na rubu stola toči vino prema izboru veseljaka iz društva. Značajnije njegova posla ipak odaju smrti koje ga prate.

Mihail Bulgakov predstavio je u romanu *Majstor i Margarita* vruga u liku Wolanda. Njegova je predodžba nadahnuta veselijim dijelom Goetheova *Fausta* pa je Woland proturežimski igrač i na strani je obespravljenih. Poruka je dijelom govorila i to da je vrug bolji od komunista koji su opovrgavali da vrug postoji. Projekcija je zanimljiva i uspjela – samo što Sotona prema kršćanstvu ne čini dobra djela kako ih čini Woland.

Nadahnut Bulgakovljevim romanom, Mick Jagger piše pjesmu *Sympathy for the Devil* koja je 1968. snimljena na albumu *Beggars Banquet*. Sotona govori u prvom licu i prikazuje se pravim krivcem za nacistička i komunistička zlodjela te za smrt braće Kennedy. Običan čovjek malo može učiniti protiv te moći, ali imamo posla s egzorcističkim, a ne sotonističkim tekstom.

Pretposljednja pjesma knjige *La Bufera e altro (Oluja i drugo)* koju je 1956. objavio Eugenio Montale, zove se *Piccolo testamento (Mali testament)*. U njoj je prikazan sjenoviti Lucifer – *un ombroso Lucifero*, koji silazi na neki pramac na rijekama Temzi, Hudsonu i Seni. Lucifer govori da

---

⁶ Diskurz je višeznačan, ovdje slijedim Cuddona: “U osnovi, jezik shvaćen kao izraz obuhvaća subjekt koji govori ili piše – što predmnijeva slušatelje ili čitatelje koji su, na određen način, objekti. Diskurz ima svoj objekt kojemu je i upravljen. Teoretski, diskurz može obuhvatiti svaki način izraza koji je dio društvene prakse” (Cuddon 1999: 228).

je došlo vrijeme, ali nije posve jasno za što. Pred kraj života Montale je u pjesmi *L'immagine del diavolo* (zbirka *Altri versi e poesie disperse*) napisao kako Sotona zavodi tako što se prikazuje dragim, običnim i prijateljskim likom. Pjesma točno opisuje kako Sotona djeluje, ma što pod Sotonom podrazumijevali. No, ovomu tekstu, nastalom vjerojatno 1972. godine, nedostaje ljudskoga straha i borbe u susretu s gospodarom zla.

U noveli *Davo u podne*, objavljenoj u knjizi *Olovna dolina*, Dubravko Horvatić 1989. govori o susretu s vragom. Junak sreće Zlo najprije noću u Maksimiru, a zatim u podne umjesto Zla dolazi kazivačeva draga. No, kazivač misli da je ona Nečastivi, napada ju i biva zatvoren u ludnicu. Tako je realističnost događaja opravdana junakovim ludilom pa može izgledati kao da se Sotona nije ni pojavio. Novela i cijela knjiga završavaju naznakama borbe: “treba kad-tad pobjeći, bilo kako i uhvatiti se s njim u koštac, sam samcat. Znam da pobjeda ne će biti na mojoj strani, ali znam da će i On u toj bitci nešto izgubiti” (Horvatić 1989: 117). Horvatićeva poruka korisna je uputa za borbu koja podrazumijeva iskusnika u sukobima sa Zlom.

Predodžbe o Sotoni ovdje su navedene kako bi se pokazalo što Deković čini u svojim pjesmama, dakle u čem je poseban. Riječki pjesnik nastavlja tamo gdje Horvatić završava svoju novelu: njegov se junak bori, ne odnosi konačno dobiće u ratu, ali Sotona gubi borbe. Njegova je “spodoba” prije svega neprijatelj – nema naznaka da nešto nudi ili to kazivač ne smatra bitnim spomenuti. Sotona uopće nije moćan vragolan srodan Bulgakovljevu Wolandu. Nadalje, Sotona u Dekovićevu ciklusu nije prikazan kao Jaggerov redatelj niza velepovijesnih nesreća. No, čovjekov sukob s njim za Dekovića nije beznadan. Spodoba se također ne umiljava, kako to sugerira Montale, nego je susret s njom ispunjen jezom koju tvori misterij zla: “Mrak što štiti me od uzleta poročna / strepnjom mi dušu obavija i zastire vid.”

Konačno, dok Horvatić navješćuje da bi susret s vragom mogao biti ustvari plod junakove bolesti, njegova ludila, Deković govori: “Nema snoviđenja, /samo tvoja sjena pada na put kojim hodim.” Upozorit ćemo da Eliade inzistira na stvarnosti religioznoga iskustva koje je posve drugačije od halucinacija (usp. Eliade 1957: 12).

Stihovi iz *Doline noćnih prikaza* govore o jačini neprijatelja i o tom da neprijatelj biva ono što mu ime na hebrejskom, dakle u *Bibliji*, i znači u korijenu: ‘neprijatelj’, ‘optužitelj’. Vrag nije Drugi koji nudi bilo kakav razgovor što bi podrazumijevao spas duše. On je Drugi koji jednostavno želi uništiti. Razgovor s njim, naravno, ipak djeluje i tvori poemu. Ali je bitno da taj razgovor biva borba na život i smrt – ne život i smrt tijela, nego propast ili spas duše. Ne mislim da je ta pjesma posve tumačiva lakanovskim sustavom

– ovdje je Drugi adresat, teško bi se moglo reći da daruje govor, no postoje mogućnosti i takva pristupa (usp. Biti 1997: 74–75).

Dekovićeve pjesme ponajprije uče da se protiv Sotone valja boriti te da u toj borbi valja stalno biti oprezan, poglavito nakon prividne pobjede. Borba zapravo biva rat, a bitke traju dok čovjek živi. Sukobi se nastavljaju sve dok čovjek može donositi odluke koje dušu upropaštavaju ili spašavaju. Ima li spodoba svojega saveznika u dijelu nutrine osamljenika? Je li riječ i o putenosti koja gori na početku cijeloga ciklusa? Jedno je sigurno: ova borba ne poznaje površnost. U njoj riječi čovjek, Bog, duša i neprijatelj ne označuju elemente koji bi se mogli olako mijenjati i tako učiniti nebitnima.

Jacques Derrida zapisao je šezdesetih godina sljedeću rečenicu: “Bilo bi moguće pokazati da su sva imena koja se odnose na osnovne pojmove, na načela ili na središte, uvijek označivala konstantu neke prisutnosti – eidos, arche, telos, energeia, ousia (bit, egzistencija, supstancija, subjekt) aletheia, transcendentnost, svijest ili savjest, Bog, čovjek itd.” (Derrida 1986: 197). Odlomak je naveden kako bi se pokazalo s koliko ohole površnosti neki razumnici prelaze preko sržnih pojmova. Bog i čovjek ovdje su izrečeni olako, u istom dahu s nizom filozofema. Na kraju čitamo tobože opušteno, a zapravo površno i zlokobno itd. Izraz govori da sve to skupa piscu nije važno. Bitno je u središte staviti kakvu novu ideju koja će zamijeniti i čovjeka i Boga.

Kakve to ima veze s lirikom o borbi na život i smrt duše koju vode čovjek i Sotona i u kojoj Božji mir pomaže osamljeniku? Borba iz ovdje tumačena ciklusa govori da su Bog, čovjek i njihov neprijatelj bitni. Ona svjedoči da površnost vodi u propast te da igra ima razlučene protivnike i oštra pravila.

Ipak, komu se sve obraća kazivač ovoga ciklusa? Nešto će reći stihovi iz posljednje pjesme koje je vrijedno ponovno navesti: “Iskaljuješ gnjev što si ga nakupio / prodajući sumanuto sidrišta i luke / za šareno blještavilo svakodnevice.”

Tko želi u spodobu prepoznati suvremene prodavače zemlje Hrvatske, znači profitere, može dakle i tako zaključiti. Pjesma nije isključiva na ovom planu i prikaze koje surađuju sa spodobom mogu se učestalo prepoznavati. Vjerojatno je s rečenim povezana i uporaba aorista. Oblik je u nevještilh pisaca dao i komične rezultate, jer nije dio razgovornoga hrvatskoga jezika. Ovdje se slaže s baladičnim žanrom, simbolima konja, oštrice i plašta. Uporaba aorista u Dekovićevoj poemi biva opravdana i tonom sveltremenosti koji taj oblik nosi. Kazivač poručuje da se borba kakvu je on vodio nastavlja u svim vremenima i na svim prostorima. Uostalom, Sotona djeluje i u *Knjizi Otkrivenja*.

Riječ *Sotona* u surječju Dekovićeve poeme ipak je interpretacija pisca ovoga članka, jer toga imena u samom djelu nema. Deković se, pišući pjesme hrvatskim jezikom, sreo s problemom nekih drugih europskih jezika: vrag više nije negativna oznaka. Ona ne pobuđuje nikakvu jezu, nego je bliska riječi *vragolan* ili sintagmi *vješt čovjek*. Kršćanin će reći da je Sotona obavio sebi koristan posao na području semantike i leksikologije.

5.2. Prostor i vrijeme; katabaza i Dante

Prostorno, radnja se događa u šumovitoj i tamnoj dolini. Osamljenik je mislio da ondje ima ugaženih staza, ali se prevario. Prostor određen dolinom i mrakom znak je blizine inferalnoga simbola: “Fizička tama simbol je duhovnog mraka. Davao je *Knez tame*. U njegovu kraljevstvu tama je posvuđašnja, a u Božjem kraljevstvu sve je samo svjetlo” (Badurina 1985: 562).

Razdoblje između sutona na početku i jutra na kraju u ovom je obzoru blisko dobu Kristova boravka u grobu i njegovu silasku nad pakao.

Ciklus je pozorno promišljen u prostornom i vremenskom smislu. Kazivač je na početku u sutonu, ali razmišlja i o jutru. Ipak sumnja u to da će jutro doći jer kazuje: “... ako jest jutro”. U pjesmi *Noćni obračun* nalazimo sljedeće riječi: “Dok savijam grane za svečanost jutra / krije te mrak gustiša šumskoga”. U posljednjem stihu ciklusa čitamo: “... dok blaga svjetlost jutra buđaše dolinu”. Jutro je i znak uskrsnuća: sumnje su dakle oslabile, a vjera je ojačala nakon borbi. Borac protiv zla nalazi se u ciklusu na svojevrsnom borbenom hodočašću i bdjenju. Hod je obilježavao pozitivne osobe i u Dekovićevu čakavskom pjesništvu. Sada osamljenik u doba od sutona do zore prolazi dolinom i vodi borbe s neprijateljem. Dolina i noć nisu bez dodira s *Psalmom 23*: “Pa da mi je i dolinom smrti proći, / zla se ne bojim, jer ti si sa mnom” (Ps 23, 4).

Tumačeći poemu u kršćanskom obzoru, valja podsjetiti i na početak Danteova *Pakla*, kad se pjesnik nalazi u tamnoj šumi gdje sreće zvijeri: “Tant’ è amara che poco è più morte”. Znači da je smrt jedva nešto gorča, žuhkija od te šume. Uskoro će morati sići u dolinu pakla, gdje nalazi grješnike i vragove. Dekovićev osamljenik također prolazi tamnom šumom i dolinom te sreće protivnika kojemu je jedna od mogućih identifikacija upravo sotonska oznaka.

Nastavimo li slijediti usporednicu s Danteovim djelom, spomenut ćemo da se pri kraju posljednje pjesme spominju tisuće zvijezda koje poput saga pokrivaju borca. Tako i u *Božanstvenoj komediji* imamo zvijezde na kraju svakoga dijela. Podsjetit ću da je Dante nazočan i u čakavskim stihovima.

5.3. Opetovani simboli – sklonište i večera; borba i hod

U prvoj se pjesmi spominju mirisi divljih skloništa i samotne gozbe. U drugoj pjesmi čitamo: “Ostatke moje davne večere raznijelo je vrijeme, / a moje se sklonište rasulo u prah.” Osamljeni borac, znači, trpi oskudicu. U tom može podsjetiti na post, ali govori i o gubitku koji je pretrpio u prošlosti. Ostatci davne večere nalaze blizinu s večerom Gospodinovom, a tim s pričešću koju je osamljenik mogao izgubiti. Kad bi morao početi prvi sukob, borac navodi da za njega još nije vrijeme. Kao posljednji, i time istaknuti argument protiv sukoba, navodi riječi: “jer ja sam svoje sklonište i večera”. Sa sigurnošću možemo reći da su ti simboli skloništa i večere slični simbolima skloništa i večere s početka pjesme te simbolima divljih skloništa i samotne gozbe u prvoj pjesmi. Budući da navedeni znaci pomažu u suprotstavljanju neprijatelju, oni izražavaju nešto pozitivno. Nije jače istaknuta veza s *Prvom poslanicom Korinćanima*: “Ne znate li da ste hram Božji i da Duh Božji prebiva u vama” (1 Kor 3, 16).

Tumačeći Dekovićeve stihove valja se osvrnuti na Kristovu kušnju u pustinji (Mt 4, 1–11). Ni Gospodin nije jeo četrdeset dana dok ga je Sotona iskušavao. Dobro je znati da mu je Napasnik prilazio tri puta, kako tri puta prilazi i borcu iz Dekovićevih pjesama. Korisno je imati na umu i sljedeće misli: “Lisice imaju jame i ptice nebeske gnijezda, a Sin Čovječji nema gdje nasloniti glavu” (Lk 9, 59).

Među simbole koji se opetuju ide i protagonistov hod, dakle njegov put. Riječ je o određenom borbenom hodočašću, a napomenut ćemo ponovno da je hod pozitivnih osoba stilem koji se javljao i u Dekovićevim čakavskim pjesmama.

5.4. Obilježja suparnika

5.4.1. Srodnosti

Obojica suparnika imaju ili žele imati plašteve. Pri kraju pjesme *Noćni obračun* čitamo: “jer plašt moj još nije satkan”. Riječ je o novom nasljedovanju biblijskoga Krista jer je i on u mucu bio zaogrnut kabanicom ili plaštem (Mt 27, 28; Badurina 1985: 461). Evo oznake neprijatelja s kraja pjesme *Sraz*: “Nestaješ u sjeni plašta i u mraku dubova / poslušnici tvoji izvlače se kroz šipražje.”

Spodoba i osamljenik imaju i zajedničko obilježje mûka, znači šutnje. U pjesmi *Noćni sraz* nalazimo stih: “jer muk je moj jači od tvojega”.

Zajedničko obilježje dvojice protivnika bivaju i sljepoće. Navedena je množina, jer su dvije sljepoće različite naravi. U posljednjoj pjesmi osamlje-

ni borac kazuje za sebe: “Na ledini čekam te skriven i slijep.” Neprijatelj, sumanut od bijesa zbog poraza, u prvoj borbi ne vidi borca. “Sumanut od poraza prolaziš uz me. / Nevideć me nestaješ u noćnu bespuću.”

Tumači koji bi htjeli u spodobi vidjeti loše strane osamljenika, našli bi u netom prikazanim simbolima potvrde svoje misli. U takvu sustavu osamljenik bi se morao boriti protiv vlastita grijeha. Lakanovske zrcalne interpretacije s drugim također bi bile, barem dijelom, ostvarive (Biti 1997: 425). U ovom je obzoru potrebnije navesti misli iz kršćanskoga obzora što odbijaju magijsko stajalište prema kojem je zlo element izvan čovjeka: “Kršćanstvo se, naprotiv, stoljećima trudilo da nam dâ na znanje da je Kraljevstvo Božje u nama, ali da je i Zlo u nama, i da se samo u našim srcima i nigdje drugdje nalazi polje borbe” (Rougemont 1995: 68).

Kazivač poštuje svojega neprijatelja – vjerojatno onako kako ratnik poštuje ratnika u suprotnom rovu. U prvoj pjesmi samotnik se nekomu obraća govoreći: “suputniče u bojnoj odori”. Na kraju čitamo prostorno-vremensku oznaku nastanka: “Kastav, dana 21. lipnja 2002., u kasne sate obasjane mjesecom, / u počast suputniku i ljetnome solsticiju” (podcrtao D. S.). Nije posve određeno tko je suputnik i naslovljenik početnoga epigrafa.

5.4.2. Razlike

a) Samoća i pomoćnici

Osamljeni borac djeluje kao da je sam: “Samotnost moja jarost tvoju potiče”. Unatoč mraku i miru tijela, osamljenikova je prava pomoć u Gospodinu, ovdje danomu u pridjevu: “Mrak Božji i mir tijela čuvaju me / od udarca oštrice mržnje bezglave.”

Spodoba ima pomoćnike koji su imenovani pratnjom, prikazama, nakazama, slugama, hordom i poslušnicima. Oni i vode izravnu borbu u pjesmi *Sraz*, dok spodoba stoji sa strane i njima zapovijeda. Ipak je poraz tih prikaza u prvom redu poraz glavnoga neprijatelja.

b) Narav mraka

Naizgled srodne oznake ipak su posve drugačije određene. Za osamljenika je vezan mrak Božji koji ga čuva u pjesmi *U mraku*. Suprotno tomu, spodoba djeluje u mraku gustiša šumskoga u prvoj pjesmi.

c) Mržnja i strepnja

Spodobu obilježuju gnjev i mržnja, jer kazivač govori da ga mrak Božji čuva “od udarca oštrice mržnje bezglave”. Osamljeni kazivač ne pokazuje strasnu mržnju prema neprijatelju, što je kršćansko obilježje: “izrazito čuv-

stvena mržnja spram zla u drugom može nas učiniti slijepim spram zla koje nosimo u sebi, i spram onoga što je bitno u zlu općenito” (Rougemont 1995: 76). Suprotnost tomu gnjevu na osamljenikovoj strani tvori strepnja koja mu obavija dušu u završnom susretu i štiti ga od poroka.

d) Mir i neumirivost

Osamljenik spominje i “mir tijela” koji ga čuva u posljednjoj pjesmi poeme, a suprotno tomu, njegov je suparnik spodoba neumiriva i nespokojna.

e) Pjesma i urlik

Borac ima odlučujuću odrednicu koju neprijatelj nema, a to je pjesma: “Sred bojne igre privid pjesme načuh / pjesme tople što okruži me mjesto krvi / i rabih moć svoju skrivenu i tebi tuđu.”

Za razliku od toga privida pjesme, spodobu obilježuje urlik koji se opepuje tri puta u središnjem dijelu *Sraza*.

Osamljeni borac uskoro će spomenuti tajnu sanjarskoga opstanka i snagu kojom privid zadobiva dušu – a naznačene simbole neprijatelj ne poznaje. Riječ *privid* ovdje nije očekivana. Ona bi se prije mogla povezati s neprijateljem. Nakon toga privida, a to je privid pjesme, spodobine se sluge počinju povlačiti i neprijatelj je bijesan jer gubi borbu. Korisno je razumjeti da riječ *privid* ipak u sebi sadržava i riječ *vid*.

f) Domovina i prodavatelj

Ponuđena interpretacija prepoznaje u neprijatelju sotonski lik, ali identifikacije bi se mogle kretati i prema drugačijim neprijateljima. Bitna opreka dvojice suparnika ipak je naznačena u samom tekstu. Spodoba-neprijatelj prodaje luke i sidrišta: “Iskaljuješ gnjev što si ga nakupio / prodajući sumanuto sidrišta i luke / za šareno blještavilo svakodnevice.”

Već su opisani podsjećaji što ih te riječi izazivaju: neki politički moćnici i sami vlasnici dobara koji rasprodaju hrvatsku zemlju i njezine vrijednosti za novac u kojem uživaju. Sintagma *blještavilo svakodnevice* podsjeća i na odricanje od Sotone i njegova sjaja u katoličkom obredu krštenja. Suprotno spodobi koja rasprodaje sidrišta i luke, osamljenik sanja svoj dom.

5.4.3. Narav borbe

Sličnost kristoidnoga pravednoga borca i sotonoidnoga neprijatelja ne znači odustanak od borbe, naprotiv: “Svi smo krivi, zacijelo, ali ako smo u to uvjereni, onda nam više nema druge no da se borimo protiv zla, u nama i izvan nas, jer je to isto zlo! u nama, pomoću duhovnih i moralnih sredstava,

izvan nas pomoću materijalnih i vojnih sredstava, sukladno naravi prijetnje” (Rougemont 1995: 71).

Borba dvojice protivnika iz *Doline noćnih prikaza* nalazi usporednice s činjenicom da je pjesnik sudjelovao u Domovinskom ratu i borio se protiv zla. U tom bi obzoru djelo pripadalo literaturi nadahnutoj tim povijesnim događajem, ali to pjesmu ne ograničava u njezinu bitnom dijelu. Same riječi pjesme svjedoče da je borba dio rata jer se kazivač ovako obraća protivniku: “Ti što ratuješ opterećen sigurnošću”. Izravnije poveznice povijesti i samoga teksta nije lako naći, jednostavno zato što je pjesma znatno više određena kršćanskom, nego uže ratnom pozadinom.

Iako se u Dekovićevoj poemi spominju oružja i oštrice, kazivač izričito govori da nema ni sraza ni krvi ljudske. U idućem stihu doznajemo da je riječ o borbi za dušu. Evo cijele uvodne strofe pjesme *Sraz*: “Mjesec nad dolinom bjelinu prosiplje. / Borba je i ruka tvoja vitla oružjem. / Samotnost moja jarost tvoju potiče, / a sraza nema tvarnoga ni krvi ljudske. / Nijema tvoja pojava traži žrtvu duše.”

Bitno je osamljenikovo oružje i pjesma koju smo već spominjali: “Sred bojne igre privid pjesme načuh / pjesme tople što okruži me mjesto krvi / i rabih moć svoju skrivenu i tebi tuđu.”

Četvrta kitica govori na koji se način duša u pjesmi spašava: “Ti što ratuješ opterećen sigurnošću / ne poznaš tajnu sanjarskoga opstanka / ni snagu kojom privid dušu zadobiva.” Posljednja pjesma spominje opet dušu koja boli, što znači i to da je duša očuvana: “i bol duše samotne ćutjeh u grudima”.

Potrebno je ponovno istaknuti da je borac rekao kako nema ljudske krvi. Njega, ipak, umjesto krvi okružuje pjesma. Pjesma koja okružuje borca umjesto krvi znak je za krv Kristovu, a time za žrtvu i pričest.

Sigurnost spodobе iz Dekovićeve pjesme podsjeća na Apolonovu sigurnost iz borbe s Marsijom. Borbu je opjevao Tonči Petrasov Marović u knjizi *Premještanja*. U tom tekstu također dolazi do borbe pjesmama, a evo kako Marović opisuje Apolonovu pjesmu: “... ja prepoznah mrski obrazac u tome / i nipošto jedinstvenost / rizik i mogući gubitak / suzu koja se kotrlja kroz zvuk”.

5.5. Dom

Osamljenik – borac, bdjelac i hodočasnik – nakon posljednjega susreta s neprijateljem sanja svoj dom, točnije, govori “usnuh dom svoj”. Sintagma podsjeća na Milтона iz poeme *Lycidas* i riječi “Look homeward angel” – stih je prenio Wolf u naslov romana poznat u Hrvatskoj kao *Pogledaj dom svoj, anđele*.

Na prvoj razini značenja u Dekovićevu djelu iščitavamo čežnju za domom u smislu stana i obitelji. Na drugoj je razini riječ o domovini koju je sanjao i u pjesmama iz čakavskoga ciklusa. Na trećoj, kršćanskoj razini, riječ je o želji za kraljevstvom Božjim. U tom bi se obzoru osamljenu borcu protiv spodobе mogla prenijeti Pavlova misao: “Vrijeme je tvoje smrti bilo blizu. Ali, plemenitu si borbu izvojevao, trku dovršio, vjeru očuvao” (2 Tim 4, 7).

Zaključak

Poema *Dolina noćnih prikaza* operira kršćanskim simbolima, što je vidljivo na razini na kojoj oblik i sadržaj srastaju: šest kitica koje se opetuju tri puta govori o sotonskom znaku, a same kitice od po pet stihova, kvintine, jesu ovdje kristovski znak. Naziv *spodoba* i narav osamljenoga hodočasnika koji spominje Božji mir i domovinu također ključno određuju djelo kao izraz kršćanskoga sustava. Prostorne i vremenske oznake te srodnost s Danteom dodatni su dokaz postavljenoj tezi.

Literatura

- Badurina, Anđelko (ur.). 1985. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Brooks, Cleanth. 1960. *The Well Wrought Urn*. London: Methuen.
- Biti, Vladimir. 1997. *Pojmovnik suvremene književne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Cuddon, John Antony. 1999. *Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. London: Penguin.
- Deković, Darko (ur.). *Dometi* 1–2/2008.
- De Rougemont, Denis. 1995. *Udio đavla*. Split: Feral Tribune.
- Derrida, Jacques. 1986. *Suvremene književne teorije*. Miroslav Beker, ur. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Eliade, Mircea. 1957. *The Sacred and the Profane: The Nature of Religion*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Frye, Northrop. 1979. *Anatomija kritike*. Zagreb: Znanje.
- Horvatić, Dubravko. 1989. *Olovna dolina*. Zagreb: Znanje.
- Staiger, Emil. 1946. *Grundbegriffe der Poetik*. Zürich: Atlantis Verlag.
- Staiger, Emil. 1967. Die Kunst der Interpretation. U: *Die Werkinterpretation*. Horst Enders, ur. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.